

OHOTAD PARNORM

Den goda medborgaren är inte längre nödvändigtvis gift, eller ens heterosexuell, men han eller hon lever i ett långvarigt parförhållande där man bor ihop och gärna har barn. Vad betyder det för singlar och frivilligt barnlösa?

Text: Jennie Westlund

Hur vi organiserar vårt privatliv, vilka relationer och familjekonstellationer vi lever i är något som förändrats mycket de senaste decennierna. Allt fler medborgare tillbringar längre perioder av sina liv utanför den heterosexuella kärnfamiljen. Skilsmässorna har ökat, allt fler barn föds utanför äktenskapet, antalet ensamföräldrar har ökat, liksom antalet singelhushåll och kvinnor som inte får barn. Men det finns vissa mönster i det intima livet som sitter hårdare än andra.

- Det förvånade oss att parnormen står så starkt, sa **Sasha Roseneil**, professor vid Birkbeck, University of London, då det stora EU-forskningsprojektet FEMCIT höll slutkonferens i Oslo i januari 2011.

Hon är ledare för projektets forskningsgrupp som studerat intimt medborgarskap i Bulgarien, Norge, Portugal och England, och intervjuat personer som lever utanför den konventionella familjen. Trots de stora förändringarna visar deras forskning att parförhållandet behållit sin plats som den privilegierade formen för intimt liv.

- Parförhållandenormen illustrerar ett gemensamt kulturellt gods. Den är stark både på tvärs av nationerna vi undersökt, men också på tvärs av de etniska grupperna vi intervjuat. Alla har en liknande upplevelse av parnormen, säger **Tone Hellesund**, som har stått för den norska delen av forskningen.

Parförhållandet som norm är inbyggt i lagar och välfärdsordningar, men det är ändå främst som kulturell norm som parförhållandet står hackat över andra former för samliv, menar forskarna. De som bryter mot parnormen drabbas i första hand av kulturell exkludering. Det framgår bland annat i intervjuer med singlar.

- De upplever subtila former av diskriminering. I sina livshistorier talar de om att känna sig misslyckade, att man ser ner på dem och tycker synd om dem. De blir inte bjudna på fester eller olika parsammanhang. En av intervjupersonerna berättade om hur hennes liv som tjugooåring blev sett på som ett spännande liv med mycket vänner, resor och action. Men sen när hon blev trettio uppfattade hennes vänner, som var

etablerade i parförhållanden, inte hennes liv på samma sätt längre. Nu tyckte de snarare synd om henne, berättar Tone Hellesund.

Inte bara är parförhållandet en norm som sådan, FEMCIT-forskarna pekar också på normer och förväntningar på vilket slags parförhållande man bör ha. Med variationer beroende på tid, plats och kontext förväntas det också att man ska ha ett sexuellt och monogamt parförhållande, att det ska vara långvarigt och att man ska bilda par med någon som liknar en själv när det gäller ålder, bakgrund och kultur. Och så ska parförhållandet åtminstone inledningsvis vara baserat på romantisk kärlek.

- Normen om romantisk kärlek diskuteras på många olika håll i dag. Inom parförhållandena diskuteras det hur man skall vårda kärleken och hålla den vid liv. Seriemonogamin, att man byter partner när den romantiska kärleken tar slut, är också en följd av detta. Men det läggs också vikt på att ett parförhållande handlar om ett gemensamt projekt, om vilja och hårt arbete, säger Tone Hellesund.

Samtidigt är det i dag en större andel av den nordiska befolkningen som är van vid arrangerade äktenskap och sätten man finner varandra på förändras.

- Dokusåpor som matchar partners och dejtingsidor där man uppger olika preferenser för att hitta en partner som passar olika kriterier – det liknar mer arrangerade äktenskap än romantik och passion. Det pågår många kulturella förhandlingar om hur viktig den romantiska kärleken är och måste vara för

Parförhållandet som norm är inbyggt i lagar och välfärdsordningar, men det är ändå främst som kulturell norm som parförhållandet står hackat över andra former för samliv.

ett parförhållande, menar Tone Hellesund.

Det är inte bara tvåsamhetsnormen som präglar det intima livet. Förväntningarna på att man skall vilja ha barn utgör också en stark norm. Det framgår av den nordiska antologin *Frivillig barnlöshet* som kom ut i slutet av 2010. Med bidrag från Finland, Sverige och Norge diskuteras forskarna varför vissa avstår från att skaffa barn, hur omgivningen reagerar

och hur vanligt det är att vara barnfri. **Kristina Engwall** är docent i historia, verksam vid Institutet för framtidsstudier i Stockholm och en av bokens två redaktörer. Hon menar att det är svårare att vara barnfri i dag än det var tidigare.

- Av de kvinnor vi intervjuat så säger den äldre generationen att man inte frågade dem om sånt. Antagligen antog alla att de var ofrivilligt barnlösa. Men det hänger också ihop med att barn ansågs höra till sexlivet och att det var en privat an-

När det gäller att utmana heteronormen har den organiserade homorörelsen haft stor inverkan. Någon motsvarande social rörelse som kämpat mot parnormen finns inte, och varken inom kvinno- eller homorörelsen har kritiken av parnormen vunnit fram.

gelägenhet som man inte talade om. Den yngre kvinnorna kring 40 år upplever att de blir mer ifrågasatta, säger Kristina Engwall.

Det att fler får barn i dag bidrar också till att barnnormen stärks.

- Med hjälp av fertilitetsvård och medicinsk teknik kan fler kvinnor få barn i dag och även homosexuella bildar kärnfamiljer i större utsträckning. Det skapar ett starkare tryck, säger hon.

Det illustrerar samtidigt hur både parförhållandets och reproduktionens positioner stärks, och vilka stora förändringar som skett på senare tid när det gäller homosexuella rättigheter.

På flera håll i Europa och i samtliga nordiska länder har samkönade parförhållanden släppts in i värmen. Homosexuella har fått rätt att gifta sig eller registrera sitt parförhållande och bilda familj.

Betyder det att det är svårare i dag att bryta mot tvåsamhetsnormen än det är att bryta mot heteronormen?

- Bland majoritetsbefolkningen i Norge och England är nog tvåsamhetsnormen ofta starkare än heteronormen. Men ser man på Bulgarien och en del av de etniska minoritetsgrupperna så är heteronormen extremt stark. Och straffet mot att bryta mot heteronormen kan ju vara så mycket hårdare än om man bryter mot parnormen. Det finns ju ingen hatkriminalitet riktad mot singlar, påpekar Tone Hellesund.

När det gäller att utmana heteronormen har den organiserade homorörelsen haft stor inverkan. Någon motsvarande social rörelse som kämpat mot parnormen finns inte, och varken inom kvinno- eller homorörelsen har kritiken av parnormen vunnit fram.

- När det gäller homorörelsen har det funnits en oenighet om detta. På sjuttioalet skulle man uttryckligen jobba för att upphäva privilegieringen av parförhållandet, men i slutet av åttiotalet och på nittiotalet blev partnerskap homorörelsens huvudsak. Inom kvinnorörelsen fanns det spridda röster på sjuttioalet som ville diskutera och ifrågasätta parförhållandet, men fokus för den norska kvinnorörelsen har varit familj och arbetsliv och kvinnors rätt att ha både och. Det är ett fokus som står starkt även nordiskt sett, säger Tone Hellesund.

Pådriven av kvinnorörelsens krav har politiken i de nordiska välfärdsstaterna lagt till rätta för att kvinnor både ska kunna

ha ett yrkesliv och föda barn. Förmånlig barnomsorg och generösa föräldraledigheter har effektivt undanröjt många hinder som i andra europeiska länder utgör kvinnors motiv för att inte skaffa barn.

- Ingen av våra informanter uppger något som man kunde ha påverkat genom politik som orsak till sin barnfrihet. Det är inte fråga om brist på dagisplats eller föräldraledighet. Det handlar inte om ett val mellan yrkesmässig karriär eller barn för våra nordiska informanter, säger Kristina Engwall, och påpekar att det skiljer deras forskning från tidigare undersökningar.

Behöver man inte välja bort barn, blir det istället viktigt att ha de rätta motiven för att skaffa barn. Då stiger barnlängtan fram som något nödvändigt för informanterna. Barn skall vara välkomna och efterlängdade, och är de inte det så skall man inte skaffa dem. Att föda barn bara för att man inte vill göra abort accepteras knappt i dag, skriver redaktörerna.

Materialet i Kristina Engwalls och hennes kollegors forskning vittnar inte om något stort motstånd eller kritiskt ifrågasättande av barnnormen.

- Man kan inte säga att det finns någon rörelse för barnfria precis. Det är inte så att någon tycker att ingen borde skaffa barn. Frivilligt barnlösa talar om att "jag vill inte ha barn", säger Kristina Engwall.

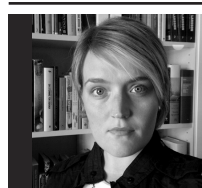
Inte heller parnormen möter något starkt, organiserat motstånd. Och det finns inga tecken på att den försvagas. Snarare tvärtom. Tone Hellesund anar att det romantiska parförhållandet i allt större grad uppfattas som den ultimata samlivsformen och den enda där du kan förverkliga dig själv. Det är också långt mellan dem som har anti-parförhållandet som sin agenda.

- I Norge finns bl.a. Ensliges Landsförbund som driver singlarernas sak, men det handlar inte om någon social rörelse. För att en social rörelse skall få störst succé, som t.ex. homorörelsen haft, verkar det som att den måste vara en identitetsrörelse. Och det finns forskning på att singellivet är en status de allra flesta singlar önskar lämna, och då är det klart att det är svårt att göra en identitetsrörelse av det, säger hon.

Forskargruppen i FEMCIT har förutom Tone Hellesund (Norge) bestått av Sasha Roseneil (UK), **Isabel Crowhurst** (UK), **Ana Cristina Santos** (Portugal) och **Mariya Stoilova** (Bulgarien). Läs mer om FEMCIT på www.femcit.org.

Förutom redaktörerna Kristina Engwall och **Helen Petersson** (Sverige) har också **Lotta Persson** (Sverige), **An-Magritt Jensen** (Norge), **Tove Ingebjorg Fjell** (Norge) och **Matilda Hennell** (Finland) bidragit till den vetenskapliga antologin *Frivillig barnlöshet*.

En något förkortad version av artikeln är tidigare publicerad i NIKK magasin 1.2011

Jennie Westlund, pol.mag, är sociolog och jobbar som rådgivare på NIKK - Nordiskt institut för kunskap om kön.